

LA CERÀMICA IBÈRICA FETA A MÀ DE LA CASA 3 DE DARRÓ, VILANOVA I LA GELTRÚ (GARRAF)

IMMACULADA ESTANY I MORROS

La casa 3 de l'establiment ibèric de Darró, excavada en les campanyes de 1980 i 1983, va estar en ús durant aproximadament un segle, des del darrer quart del segle II fins al 70/60 a. C.

Presentem una sèrie de ceràmiques fetes a mà procedents d'aquesta casa, l'estudi de les quals permet establir comparacions amb les produccions d'assentaments contemporanis propers i també documentar els precedents de les formes.

LA CERÀMICA IBÈRICA FETA A MÀ DE LA CASA 3 DE DARRÓ, VILANOVA I LA GELTRÚ (GARRAF)

El conjunt de ceràmiques fetes a mà de les quals tractarem procedeix de la casa 3, del jaciment ibèric de Darró.⁽¹⁾ Durant el primer quart del segle II, l'establiment ibèric va ser objecte d'un remodelatge important que en canvià l'estructura. La reforma va comportar l'aparició d'un seguit d'edificis distribuïts de manera intencional al llarg de carrers, entre ells l'anomenada casa 3. Aquest nucli estava situat al peu del vessant est del turó de Sant Gervasi.

L'ús de la casa 3 es prolonga aproximadament durant un segle: comença cap al 180/175 a. C. i finalitza el 70/60 a. C. En aquest període el recinte experimenta nombroses transformacions, que s'han diferenciat en vuit fases constructives. Durant aquesta evolució, en algunes etapes l'estructura constitueix un habitatge únic (fases sisena i setena) mentre que en altres apareix dividida en dues cases diferenciades (fases primera, segona, tercera i cinquena) o inclús 3 (fase quarta). Tenint en compte el nombre de remodelatges que es van succeir al llarg d'un segle, el temps transcorregut entre un i altre havia de ser molt breu.

En referència a la ceràmica feta a mà documentada en el recinte, el nombre de formes completes registrat és molt reduït, fet degut en part a l'estat de fragmentació en què es trobaven els recipients, que en la major part de casos no permetia la reconstrucció de les peces. Per aquest motiu, a més de les formes senceres o semicenceres, presentem una sèrie de fragments de vores i bases per donar una idea de les

variacions possibles dels tipus més generalitzats. Per tal de precisar la definició de les vores i les bases, s'ha utilitzat la nomenclatura proposada per Dedet i Py l'any 1975.

Forma 1

Recipients de cos ovoidal o globular amb vora alta divergent del tipus D0 1 i perfil llis, de mida mitjana o petita (làm. I, 2-3). No s'ha conservat cap peça sencera, però tenint en compte que totes les bases documentades són planes, és probable que aquesta forma anés acompanyada d'un peu d'aquest tipus. S'han documentat fragments d'aquesta forma en les fases B i G de la casa (U.E. 0143 i 0147), que daten d'entre c. 150 i 80/70 a. C.

L'únic paral·lel localitzat és al poblat de l'Argilera (Calafell), on es dona aquesta forma en el darrer quart del segle II a. C. i inicis del següent (Sanmartí, Santacana, Serra, 1984: 87).

Forma 2

Vasos de cos ovoidal o globular amb vora baixa divergent del tipus C0 1, C0 2 D0 1 i D0 2 i perfil llis. Es tracta dels anomenats vasos amb vora de perfil en S. Tal com passa en la forma 1, aquest tipus es dona en mides mitjana i petita. Un dels exemplars documentats presenta decoració incisa en forma d'una línia horitzontal de fulles sota el coll (làm. I, 4). Tenim fragments d'aquesta forma en els nivells B, D i F de la casa 3 (U.E. 0019, 0081, 0112 i 0147), que corresponen al període comprès del c. 150 al c. 90 a. C.

Aquesta forma està àmpliament documentada en els poblats laietans en un marc des del segle III fins a l'inici de l'I a. C.: al Turó del Vent, a Llinars del Vallès es dona en un nivell de l'inici del segle II, amb la particularitat que presenta un cordó aplicat (López i Mullor, Rovira, Sanmartí, 1982: 84 i 86). Al turó de Ca n'Olivé (Cerdanyola) els perfils en S són molt freqüents des del segle III a l'I a. C. En el poblat de la Muntanya de Sant Miquel de Vallromanes (Barberà, Pascual, 1969-70: 274 i 275) hi apareix en un nivell de destrucció datat d'entre el 275 i el 225 a. C., i al Mas Boscà, a Badalona, s'ha trobat en l'estrat III, nivell de destrucció de la segona meitat del segle III a. C. Un dels vasos presenta decoració

incisa en forma d'una banda horitzontal sota la vora (Junyent, Baldellou, 1972: 27).

Al Penedès trobem aquesta forma a l'Argilera, en un marc del segle II-inici de l'I a. C. (Sanmartí, Santacana, 1984: 30) i al Mas Castellà de Vilafranca, ocupat durant el segle II, on es dona la mateixa peça amb dues nanses sobre el llavi verticals i oposades (Giró, 1960-61: 180). En el jaciment de Castels (Nages) apareix un exemplar d'aquesta forma, amb la mateixa decoració i tractament de la superfície en la fase I, que data de la segona meitat del segle III. Aquest tipus, però, es dona fins a la darrera fase del jaciment, del segle I a. C. (Py, 1978: 183). La forma està registrada en un context de segle V, en el Tossal del Moro de Pinyeres, a Batea (Arteaga, Padró, Sanmartí, 1990: 123).

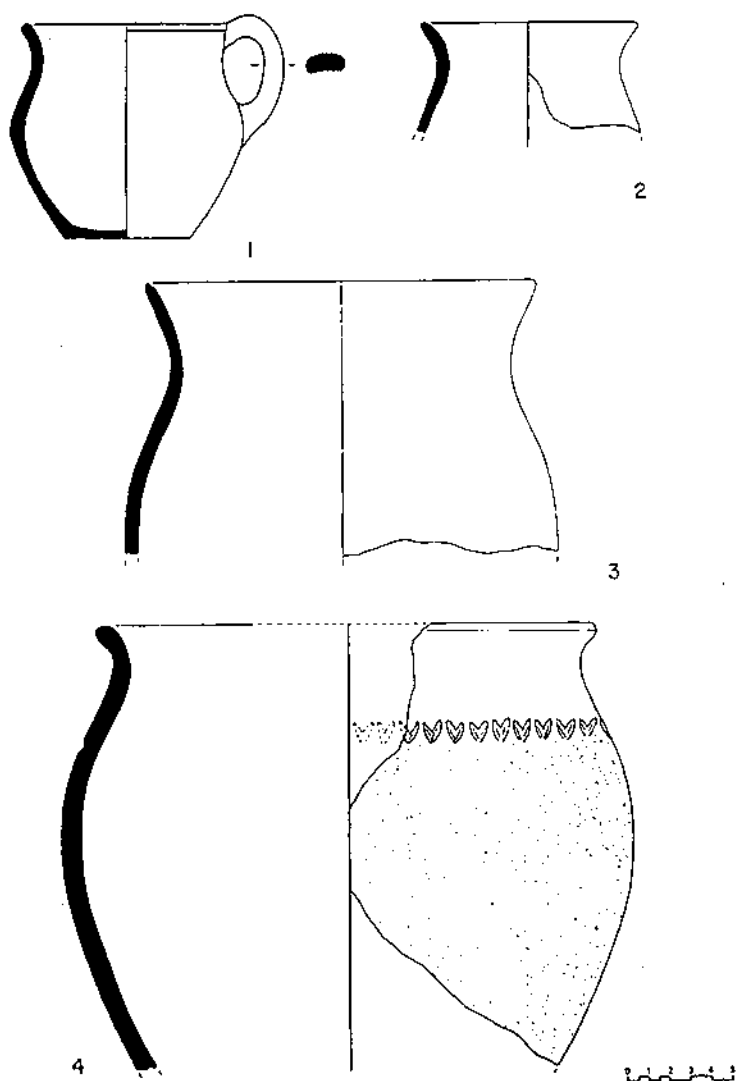
Pel que fa a la decoració, sempre es dona sota el coll, formant una línia horitzontal, ja sigui en forma de cordó aplicat, ja sigui amb incisions obliqües. Observem també que en alguns casos la superfície del coll és ben llisa mentre que la de la panxa és rugosa o està acabada amb un pentinat.

Forma 2 a

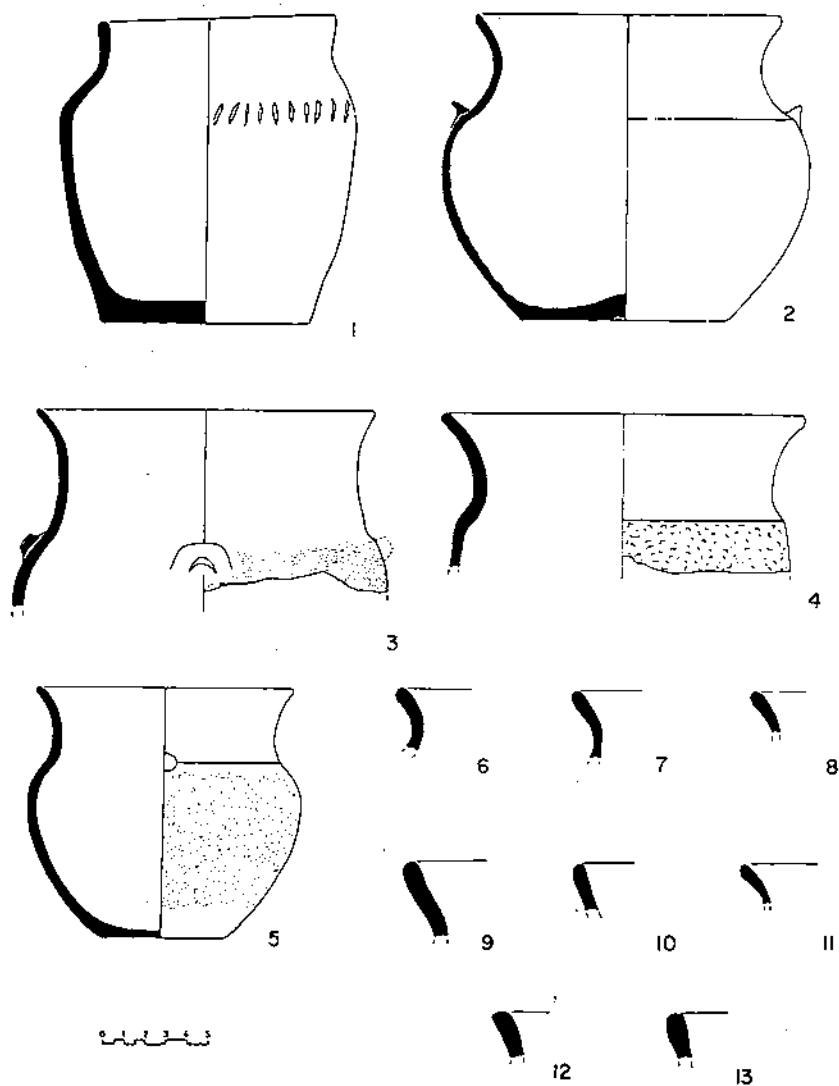
Una variant és constituïda per un vas petit amb vora C0 1, fons pla corresponent al grup 11 A i nansa de desenvolupament vertical i secció plana situada sobre la vora (lam. I, 1). L'exemplar documentat pertany a la U.E. 0081 (fase D), que se situa en els volts de l'any 100 a. C.

Correspon a la forma 2 de Puig Castellet (Lloret), on s'emmarca en la segona meitat del segle III a. C. (Pons, Toledo, Llorens, 1981: 136). Se n'ha documentat un paral·lel al Mas Castellà, poblat de cronologia molt similar a la de la casa 3 de Darró, si bé aquest exemplar té el coll més desenvolupat i el contacte amb el cos és més marcat (Giró, 1960-61: 180), i a Castels (Nages), en la fase III Antiga (segle I a. C.), amb la variant que la part baixa de la panxa és pentinada (Py, 1978: 197).

També es dona al Turó de Ca n'Olivé entre el segle III i mitjan segle I a. C. En aquest darrer cas, però, la peça consisteix en una transició entre la forma 2 i la 2 a, ja que si bé està dotada d'una nansa aplicada sobre la vora, es tracta d'un vas alt amb decoració en forma d'una línia sota el coll i tractament diferent en la vora, que és llisa, i el cos, que està pentinat

Làmina I: Forma 2a: 1, u.e. 0081. Forma 1: 2, u.e. 143; 3, u.e. 0147.
Forma 2: 4, u.e. 0147.

Làmina II: Forma 3a: 1, u.e. 0019. Forma 3b: 2, u.e. 0072; 3 i 5, u.e. 0147; 4, u.e. 0112. Diferents tipus de vora documentats: 6, u.e. 0081; 7 i 11, u.e. 0112; 8 i 12, u.e. 0019; 9, u.e. 0113; 10 i 13: u.e. 85.

(Barberà, Pascual, Caballé, 1960-61: 197). Tenim variants similars a la necròpoli de Cabrera de Mar, en tombes datades dels segles IV i III a. C. (Barberà, 1969-70: 180 i 186). Aquest tipus relativament ben representat des del segle III a l'I a. C., apareix ja en la fase I del poblat del tossal del Moro de Pinyeres, que correspon als segles VII i VI a. C. (Arteaga, Padró, Sanmartí, 1990: 118).

Forma 3 a

Vas de cos troncocònic de perfil carenat, vora baixa vertical del tipus F02 i fons pla que s'inclou en la categoria 11 B. En la peça documentada (lâm. II, 1), que presenta una marcada dissimetria, la carena és alta i està decorada amb una banda de línies incises obliqües. El recipient s'ha documentat en el nivell F (U.E. 0019), datat dels volts de l'any 90 a. C.

Aquesta forma, amb una carena més marcada i vora lleugerament divergent està registrada al poblat de la Penya del Moro, en un context de la segona meitat del segle VI a. C. (Barberà, Sanmartí, 1982: 54). Al poblat d'Alorda Park, a Calafell, hi apareix amb el mateix tipus de decoració sota la carena en un nivell del segle IV a. C. (Sanmartí, Santacana, 1992: 141).

Forma 3 b

Recipients de parets globulars o cilíndriques amb vora alta exvasada tipus C01, caracteritzats per presentar una línia de contacte diferenciada entre el cos i la vora (lâm. II, 2-5). Es pot apreciar un tractament diferent als acabats d'aquestes dues parts: la superfície de les vores és llisa mentre que la del cos pot ser pentinada (lâm. II, 3) o rugosa (lâm. II, 4 i 5). Pel que fa als elements de premsió, es donen les aplicacions tipus llengüeta (lâm. II, 3) i les nansetes horitzontals (lâm. II, 3). Aquests complements sempre estan situats sobre la línia d'unió del cos i la vora o immediatament a sota. Les peces corresponents a aquesta forma procedeixen de les U.E. 0072, 0112 i 0147 (fases B, D i F), que daten del c. 150 al c. 90 a. C.

Al Mas Castellà, s'hi han trobat vasos d'aquest tipus, (Giró, 1960-61: 178). Una variant de la forma ha estat registrada en les fases II Antiga (250-175 a. C.), II Recent (175-100 a. C.) i III Antiga de l'establiment de

Castels (Nages), la segona de les quals correspon a l'època d'ús de la casa 3 de Darró (Py, 1978: 185, 189). En aquest jaciment es distingeixen per tenir el coll vertical o una mica convergent, però el tractament de les superfícies i el tipus i disposició de la decoració són paral·lelitzables als de Vilanova. En el jaciment de Saint-Blaise, en la fase corresponent als segles VII i VI aquest tipus de recipients són molt freqüents, tot i que els colls solen ser cilíndrics i els llavis divergents. Tal com passa a Darró, a vegades s'observa un tractament diferent en la paret del cos, que pot estar pentinada o ser rugosa i la de la vora, que sempre és llisa. Les decoracions associades a aquesta forma són de tipus imprès o incís, en forma de línia horitzontal sota el contacte vora-cos (Arcelin, 1971).

En general, però, aquest tipus s'ha documentat en pocs jaciments, i no s'han trobat paral·lels del període entre els segles V i IV que enllacin les formes antigues amb les recents.

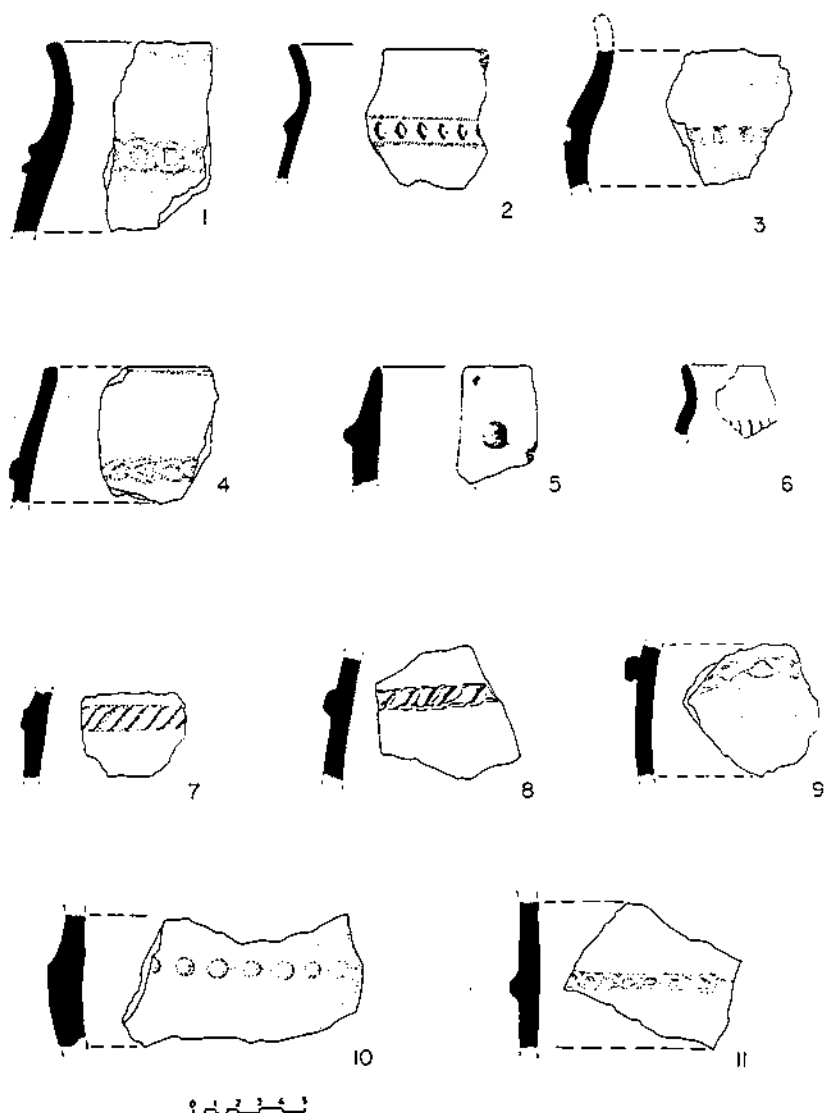
Forma 4

Pàtera de vora vertical lleugerament reentrant, llavi arrodonit (I0 9) i fons pla (11 A) (lām. V, 2). No tenim registrada cap variant d'aquesta forma que procedeix del nivell superficial de la casa 3.

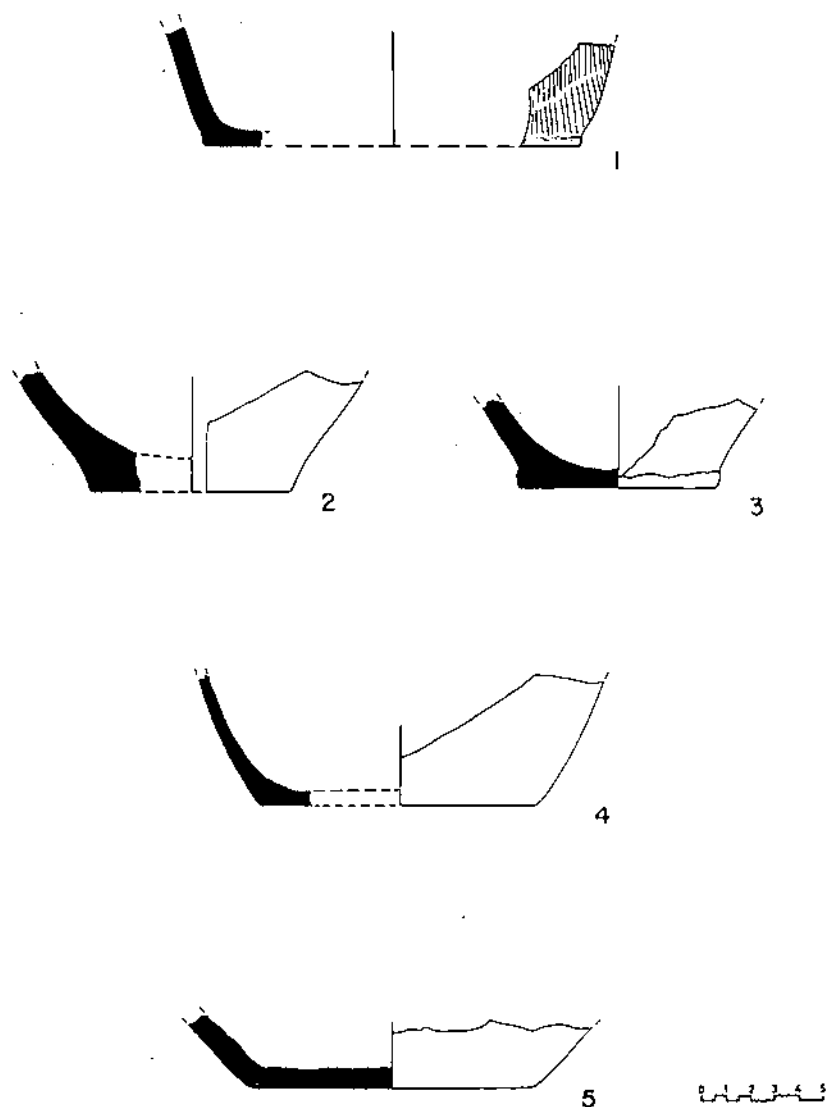
S'ha documentat paral·lels al poblat d'Alorda Park en un estrat superficial (Sanmartí, Santacana, 1992: 93), al Turó de Ca n'Olivé, amb una datació del segle III a mitjan de l'I a. C. (Barberà, Pascual, Caballé, 1960-61: 197), al Mas Boscà en la segona meitat del segle III (Junyent, Baldellou, 1972: 28), i a la fase III Recent de Nages (segle I a. C.) (Py, 1978: 205). Trobem una variant d'aquest plat, caracteritzada per tenir parets rectes divergents i una nansa vertical, al poblat de la Penya del Moro en nivells del segles V i IV a. C. (Barberà i Sanmartí, 1982: 78). Els precedents d'aquesta forma, però, es remunten a l'època pre-ibèrica. A l'assentament de Saint-Blaise apareixen pàteres de fons pla amb vora vertical (F0 1) i decoració impresa en la cara exterior del llavi en un context dels segles VII-VI a. C. (Arcelin, 1971: lām. 8).

Forma 5

Es tracta d'un tipus similar a l'anterior, amb la diferència que disposa de dues nanses verticals sobre la vora. La paret pot ser vertical

Làmina III: Diferents tipus de decoració documentats: 1 i 3, u.e. 0096; 2 i 5, u.e. 0099; 4, 9 i 10, u.e. 0085; 6, u.e. 0111; 7, u.e. 0019; 8, u.e. 0029.

Làmina IV: Tipus de fons més freqüents: 1, u.e. 0085; 2 i 3, u.e. 111; 4 i 5, superficial.

(F0 1) (lám. V, 3) o lleugerament exvasada (D0 1) (lám. V, 4) i el fons sempre és pla (12 A). Els exemplars documentats es caracteritzen per ser de mida mitjana. Procedeixen de les fases E i F (U.E. 0019 i 0029), que abracen el primer decenni i els primers anys del següent del segle I a. C. No s'han documentat paral·lels d'aquesta forma.

Forma 6

Safata amb el fons una mica convex, paret vertical i llavi engruixit, amb un encaix. El tret més característic, però, és que té tres peus, la qual cosa indica que es tracta d'un recipient destinat a anar al foc (lám. V, 1). La peça documentada pertany al nivell F (U.E. 0019), que data dels volts de l'any 90 a. C.

Forma 7

Tapadora. Se n'han documentat dues variants, amb nansa superior (lám. V, 6) o amb agafador de botó, aquesta darrera amb la particularitat que l'agafador presenta una perforació central (lám. V, 5). Ambdós tipus corresponen al nivell E (u.e. 0029), del primer decenni del segle I a. C.

Pel que fa a la primera variant, està documentada a la Penya del Moro des del segle V, si bé amb una forma més alta (Barberà, Sanmartí, 1982: 84), a la Muntanya de Sant Miquel de Vallromanes, al segle III (Barberà 1969-70: 277), al poblat d'Alorda Park, en nivells des del segle IV al II a. C. (Sanmartí, Santacana, 1992: 133 i 135). Trobem també una variant amb una nansa de pom amb perforació central circular, als poblats del Turó del Vent, en un estrat d'inici de segle II, (López i Mullor, Rovira, Sanmartí, 1982: 89) i de Puig Castellet, de la segona meitat del segle III (Pons *et alii*, 1981: 138). Quant a les tapadores de botó, es troben en la majoria de jaciments, però no hem documentat cap peça amb perforació central, similar a la de Darró.

Forma 8

Fusaiola bicònica (lám. V, 7). Procedeix de la U.E. 0085, que correspon a la fase F datada dels volts de l'any 90 a. C.

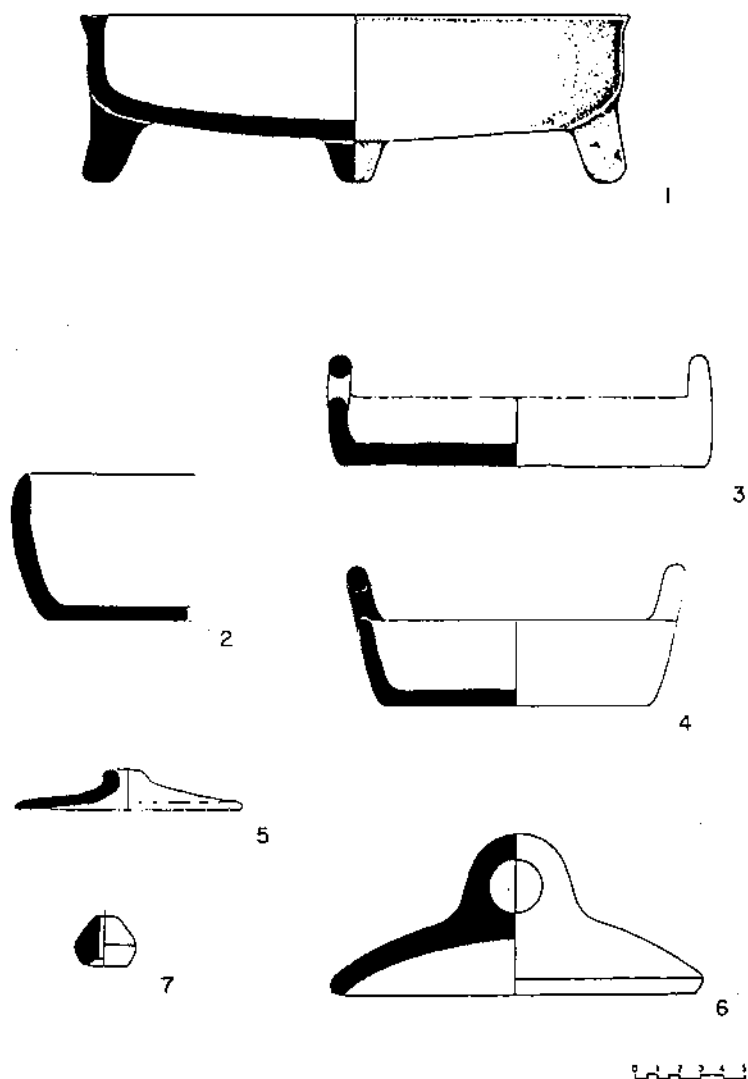
CONCLUSIONS

Entre les formes documentades en la casa 3, observem un predomini absolut dels recipients tancats tipus urna de mides petita i mitjana per sobre de les altres formes, que únicament són representades pels plats, les safates i les tapadores. Per contra, els vasos de vora vertical o reentrant de tipus F0 1 ó H0 1, i els bols o escudelles, que són molt freqüents en jaciments com els d'Alorda Park, Puig Castellet o la Penya del Moro, no apareixen a la casa 3 de Darró, a excepció de dos fragments (lám. III, 5 i 7). La reduïda representació de formes que hem documentat a Darró, s'ha de relacionar amb la progressiva substitució dels tipus tradicionalment fets a mà, per les noves produccions al torn. La substitució dels bols i les copes fets a mà per les importacions i les produccions locals al torn es documenta ja al segle VI, tal com ho esmenta Arcelin en referència al jaciment de Saint-Blaise (Gard) (Arcelin, 1971: 79-80).

Pel que fa a l'evolució de les formes, és palès que en els tipus estudiats es produeixen ben poques transformacions des del període ibèric antic, als segles VII i VI a. C., fins a l'època tardana: les formes 2a, 3a, 3b i 4 tenen uns precedents clars en els primers moments del món ibèric, presents als jaciments del Tossal del Moro de Pinyeres i de Saint-Blaise. Les formes 2 i 5 estan ben documentades en el context del segle V, als poblats de la Penya del Moro i del Tossal del Moro de Pinyeres. Finalment, la forma 1 consisteix en una innovació que cal situar al segle II a. C., probablement sorgida de la imitació de les formes fetes al torn.

Les decoracions que trobem representades són variades: predomina la decoració plàstica i tenim representada la impressió i la incisió, si bé en un percentatge força menor. Pel que fa a la decoració plàstica, els cordons són el tema majoritari i poden estar modelats mitjançant impressions digitals (lám. III, 1, 2, 4, 9, 11) o incisions oblíques (lám. III, 7 i 8); les aplicacions són més escasses i funcionen alhora com a motiu decoratiu i com a elements de premsió (lám. III, 5). La incisió es presenta en forma de línies oblíques o verticals, paral·leles i també formant motius més elaborats (lám. I, 4). Finalment la impressió està documentada només en dos fragments, en un d'ells en forma de triangles i en l'altre en forma de cercles (lám. III, 3 i 10).

La posició dels elements decoratius en el vas és molt regular. Tots els motius es representen sobre una línia teòrica horitzontal. Les impressions i les incisions es troben sempre sobre la carena, en la part més

Làmina V: Forma 6: 1, u.e. 0019. Forma 4: 2, superficial. Forma 5: 3, u.e. 0029; 4, u.e. 0019. Forma 7: 5 i 6, u.e. 0029. Forma 8: 7, u.e. 0085.

sobresortint de la panxa o a sota mateix del coll. Els cordons també solen estar sota el coll, en l'arrencament de la panxa, a excepció de l'únic fragment amb vora reentrant tipus H0 4 documentat, en què el cordó es troba uns centímetres a sota del llavi (lám. III, 5).

Quant al tractament de les superfícies, com ja hem esmentat en parlar de les formes, les parets poden ser llises, rugoses o pentinades. En diversos casos la textura de la paret està en funció de les diferents parts del vas: mentre les vores sempre són llises i ben acabades, la paret del cos es pot presentar rugosa, poc allisada o pentinada. En dos recipients hem observat que el motiu decoratiu delimita els diferents acabats (lám. I, 4 i lám. III, 9).

En referència a les pastes, trobem en proporció similar les reduïdes i les oxidades. Tampoc no són rars els fragments que inclouen les dues modalitats. En general, podem diferenciar dos grans grups: el dels fragments de paret gruixuda, i els de paret prima que, presenten pastes més fines i superfícies més ben acabades. En el grup de les parets gruixudes el desgredant sol ser molt abundant i groller, de quars o calcari, les superfícies es presenten rugoses o ondulades i mal acabades, però també poden haver estat allisades, tant per dins com per fora. En diverses ocasions s'han documentat fragments amb la cara exterior pentinada.

El segon grup, format pels fragments de paret prima, és molt minoritari respecte a l'anterior. Les pastes es caracteritzen per ser homogènies, amb desgredant fi, les superfícies estan allisades per les dues cares i, en un dels fragments, la paret estava lleugerament brunyida.

NOTA

- (1) L'excavació del jaciment de Darró és dirigida pel Dr. Albert López i Mullor i pel Sr. Xavier Fierro i Macià, del Servei del Patrimoni Arquitectònic de la Diputació de Barcelona. Les tasques de recerca sistemàtica van començar l'any 1980, i s'ha portat a terme un programa d'excavació de l'establiment ibèric i de la vil·la romana així com de prospecció de l'entorn. La casa 3 va ser excavada en diverses campanyes efectuades entre els anys 1980 i 1983 (López i Mullor, A.; Fierro i Macià X., 1988: 53-68).

BIBLIOGRAFIA

- ARCELIN, P., 1971: *La céramique indigène modelée de Saint-Blaise (Niveaux protohistoriques VII et VI)*. Paris.
- ARTEAGA, O.; PADRÓ, J.; SANMARTÍ, E., 1990: *El poblado ibérico del tossal del Moro de Pinyeres (Batea, Terra Alta, Tarragona)*. Barcelona.
- BARBERÀ, J.; PASCUAL, R.; CABALLÉ, M.; ROVIRA, J., 1960-61: «El poblado prerromano del turó de Can Olivé, de Cerdanyola (Barcelona)». *Ampurias* (Barcelona), XXII-XXIII: 183-221.
- BARBERÀ, J.; PASCUAL, R., 1969-70: «El poblado de la Muntanya de Sant Miquel de Vallromanes-Montornés (Barcelona)». *Ampurias* (Barcelona), 31-32: 273-283.
- BARBERÀ, J., 1969-70: «La necrópolis ibérica de Cabrera de Mar (Excavación 1968-69)». *Ampurias* (Barcelona), 31-32: 169-189.
- BARBERÀ, J.; SANMARTÍ, E., 1979: *Excavacions al poblat ibèric de la Penya del Moro. Sant Just Desvern. 1974-1975-1977-1981*. Barcelona.
- DEDET, B.; PY, M., 1975: *Classification de la céramique non tournée protohistorique du Languedoc Méditerranée*, Suplement 4 de la *Revue d'Archéologie de Narbonnaise*. Paris.
- GIRÓ, P., 1960-61: «El poblado prerromano de 'Mas Castellà' (Monjos, Villafranca del Panadés)». *Ampurias* (Barcelona), XXII-XXIII: 159-182.
- JUNYENT, E.; BALDELLOU, V., 1972: «Estudio de una casa ibérica en el poblado de Mas Boscà (Barcelona)». *Príncipe de Viana* (Pamplona), 126-129: 5-67.
- LÓPEZ MULLOR, A.; ROVIRA, J.; SANMARTÍ, E. 1982: *Excavaciones en el poblado layetano del Turó del Vent. Llinars del Vallès. Campañas 1980-81*. Barcelona.
- LÓPEZ MULLOR, A., 1986: «Establiment ibèric i romà de Darró». *Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de la Diputació de Barcelona. Memòria 1984* (Barcelona): 113-142.
- LÓPEZ MULLOR, A.; FIERRO, X., 1988: «Darreres intervencions a l'assentament ibèric i la vil·la romana de Darró (Vilanova i la Geltrú, Garraf)». *Tribuna d'Arqueologia 1987-88* (Barcelona): 53-68.
- LÓPEZ MULLOR, A.; FIERRO, X., 1988: «L'època ibèrica a Darró. Hipòtesis i evidències aportades per les darreres excavacions». *Miscel·lània Penedesenca* (Sant Sadurn d'Anoia), XI: 37-68.
- PONS, E.; TOLEDO, A.; LLORENS, J.M., 1981: *El recinte fortificat ibèric de Puig Castellet. Lloret de Mar*. Girona.
- PY, M., 1978: *L'oppidum de Castels à Nages (Gard). Fouilles 1958-1974*, XXVè Suplement de *Gallia*. Paris.
- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J.; SERRA, R., 1984: *El jaciment ibèric de l'Argilera i el poblament protohistòric del Baix Penedès*. Barcelona.
- SANMARTÍ, J.; SANTACANA, J., 1992: *El poblat ibèric d'Alorda Park. Calafell, Baix Penedès, Excavacions arqueològiques a Catalunya*, 11. Barcelona.